

Però ara, en aquest parc quasi estival, on Ramon era un foraster a penes tolerat, la seva visió i els seus sentiments tornaven a ésser excepcionals, com en aquella nit vora el llac. Vibraven en l'aire veus que prometien coratge i bellesa, i la docilitat de les coses era per a l'atònit Ramon un anunci de la suprema remissió dels homes.

Pel cel viatjava un gran núvol blanc, un cúmulus gegantí, on torres, balms, princeses i portentosos ornaments esdevenien a poc a poc vaixells, cabelleres desfetes, noves princeses i altres ornaments. El mecanisme de l'engany era invisible i Ramon somreia com un beat a la parada dels tresors exhibits.

Els àlbers riquíssims recollien en mirallets oscil·lants infinites gràcies de la terra i del cel. I els brins de la gespa sostenien encara les darreres gotes de pluja que aviat defallirien de sol en la densa verdor. Els ingredients amb que es conjuminava el miracle no eren pas gens fabulosos. Un home i el món es servien l'un a l'altre, graciosament, i llurs llenguatges reculaven fins a les fonts primeres d'on tot havia partit afeixat vers destins divergents. Aquest era el secret que calia proclamar pertot.

L'encís encara persistia quan Teresa s'acostava a Ramon pel sender que vorejava el rierol i travessava —73→ després els prats per a perdre's més tard en l'albereda mirallejant. El gos del castell va abandonar sobtadament Teresa per a seguir un rastre cap al cantó de l'aigua. D'on, passat un moment, arribava un clapit i l'esbatec desesperat d'uns ànecs.

I el fetill va esvanir-se suaument quan Teresa va prémer el braç de Ramon amb la mà dels anells. Era una dona trista i somrient. El sol combatia la seva mirada; mentre les parpelles malemparaven fulgors de gemma vivent amb colors propis i amb reflexos. Els llavis closos tenien un levíssim tremolor que volia dir, a guisa de salutació: «Compta amb la meua fe».

Es van besar pausadament: una alenada d'aire fred declarava el desdeny del parc i del matí.

Van veure Rebec -el gos- forfollant el peu d'una soca. I, de cop, tot l'aire va ressonar sordament.

«Has sentit?», va dir la dona amb veu desmaiada. Al front de guerra, no gaire llunyà, recomençava el canoneig. Ja no cessaria fins a l'hora de la posta.

L'esdevenidor...

—[74]→ —75→

△▽Tercer premi extraordinari de prosa

△▽Les tres gràcies de Catalunya

De Pere Mas i Perera.

La terra

(Primer capítol)

*Jo no sabia petjar-la debades
sense sentir-me'n atret com si en ella
fos la sabor i l'ardència divina
d'un cos de dona.*

Joaquim Folguera

Si dic que la primera de les gràcies de Catalunya és la terra, em penso que tothom hi estarà d'acord. Perquè, mireu-vos-la com i quan vulgueu: sempre li trobareu un encís o altre, sempre us captivarà.

Els nostres poetes i els nostres prosadors ens l'han descrita i cantada talment, els nostres paisatgistes l'han transposada a les teles amb tant d'art, que estem saturats de paisatge, però, per damunt de tot, cadascun de nosaltres ha pogut adonar-se, sense necessitar ningú que li ho fes veure, de les belleses infinites que la terra catalana té, i —76→ ha romàs tan seduït pels seus encisos que s'ha posat a estimar-la a la seva manera i a exalçar-la si no amb mots i amb imatges, amb passió i amb emoció indeturables. I això s'explica perquè, tal com diu Joan Santamaria -que va al capdavant dels escriptors que millor l'han ponderada i que amb més gràcia ens l'han posada més arran dels ulls i del cor-, Catalunya «té una traça meravellosa a desplegar les seves beutats i seduccions».

Es tan fetillera que ens té conquistats i engrescats en un tres i no res i, per aquesta raó, així que ens n'allunyem ja l'enyorem. Verdaguer defineix l'enyorament dient que és «la malaltia dels cors -trasplantats a terra estrangera», això és, la inadaptació. Llull ja ho feia remarcar en el *Fèlix de les Meravelles* en, dir:

«En tristícia e en languiment
stava un home en stranya terra».

I teniu que Joan Lluís Vives -que és un dels escriptors catalans més cosmopolites de tots els temps- evocà, amb senzilla emoció, la ciutat de València, d'on era fill, i els seus carrers i, d'una manera tota delicada, la casa del carrer de la Taverna del Gall, on va néixer.

Això vol dir que l'enyorança fa concretar en la terra el record del benestar perdut, i així la seva evocació o la de qualsevol dels seus indrets materialitza i resum tot allò altre que hem deixat a casa nostra: les persones estimades, els morts, les coses volgudes, els afectes, el temps passat, tot allò que alena dins nostre i que ens reca de no tenir a l'abast.

Aribau, en la seva oda famosa, concreta allò —77→ que enyora en el tendre adéu al Llobregat, al Montseny, als turons i a les «serres desiguals». I Verdaguer, en *L'Emigrant*, en l'adéu a la «formosa vall, bressol da ma infantesa», en el «blanc Pirineu», en els marges, en els pins, en els boscos i en les riberes i en «l'ermita al cel sospesa». I encara podria retreure altres poetes a qui el corc de l'enyorança ha rosegat poc o molt el cor. I també podria exhumar trossos del nostre ric i vast Cançoner que evoquen melangiosament la terra o la gent de la pàtria llunyana, de tal manera que podem dir amb el plorat Joaquim Folguera que

«pel camí passa l'enyorança

dintre del cor d'una cançó».

Sempre el món material va associat a l'espiritual i és per això que Aribau confessa

«que, fora de cantar en llengua llemosina,
no em queda més plaer, no tinc altre conhort».

I és que, com diu Keiserling, la consanguinitat «és i significa sempre un cercle clos», amb el qual «neix i mor tot possible sentiment de l'afinitat i del terror». I l'enyorament pot tenir una explicació per la sensació de fred que hom experimenta en deixar el cercle clos propi i topar amb altres cercles dels quals un se sent exclòs, per tal com no hi troba res d'afí.

Vet ací perquè són molts els catalans que habitualment viuen fora de Catalunya que, periòdicament, han de tornar-hi a aspirar aquells aires nostres, a colrar-se poc o molt sota el nostre sol, a reposar els ulls en el nostre paisatge, a parar l'orella al cor mateix de la nostra terra, a reprendre contacte amb la vida catalana, per tal de refer-se i entornar-se —78→ de bell nou, puix que aquesta mena de cura de l'enyorament els haurà permès de fer aplega d'una força ignota que els farà aguantar fort durant una altra tongada.

De vegades, la mateixa necessitat que hom té de superar l'enyorança sigui com sigui, fa que, per una paradoxa, aquell que enyora posi estima en la terra d'adopció. I fins i tot tracti de descobrir pertot la beutat o una resquícia de beutat de tal o tal altre indret de la nostra terra. D'ací que, tot anant pel món, trobem sovint catalans tan aclimatats al país de residència, que us en parlen amb un càlid entusiasme només equiparable a aquell amb què ells mateixos solen evocar Catalunya. I encara més: podem veure com catalans de fa temps expatriats en països diferents o en contrades diverses d'un mateix país defensen, amb vehemència que esbalaeix, l'indret on habiten. I és que la terra d'adopció, més propera que la pròpia, polaritza l'amor irrefrenable a la terra nadiua i el xocava.

El propi català rodamón no ho és pas en un sentit absolut, perquè, en definitiva, tal com diu la dita: «roda el món i torna al Born». Podrà, si voleu, fer més o menys temps la llançadora per diversos països, per diversos continents, però, a la fi, o bé cercarà un tocom per a adaptar-s'hi, o bé tornarà a caseta, a contar, més o menys tartarinescament, els seus viatges i les seves trifulgues.

Tot això prova a bastament com en sap la nostra terra, de fer-se estimar. Jo diria que l'estimem tant, precisament perquè no és una terra massa feraç, d'aquelles que us donen els fruits graciosament, —79→ sense massa esforç, gairebé sense demanar-los-els, i que, de tants i tants que n'arriben a donar, porten la misèria. La nostra, més aviat ens els fa gruar. I, en canvi, això que sembla que ens l'hauria de fer odiosa, és justament allò que juga un paper més principal en la determinació de la nostra amor. És l'esforç constant, gairebé sobrehumà, que la conquesta pam a pam del nostre terror ha comportat, és l'incontingut afany de possessió per a suscitar-li més i més fruits, allò que mou a estimar-la, allò que genera aquella amor inefable, a voltes sensual, que sentim envers ella. Vet ací explicat perquè el pagès català posa aquell delit a conrear-la, tant si ha d'artigar els erms com si ha de renovar les eixarmades, tant si ha de fer productius els roquissars com si ha d'esmerçar-se en una peça de terra de secà; per aquesta raó, de tant gelós que la mateixa estimació l'en fa esdevenir, de vegades s'entesta a disputar-la a l'amo desamorat. Sempre, però, posa en el seu treball seny, i amor, i art. I quan veieu que aquells bancals estan tan ben acabats i que aquells conreus són tan ben menats, l'admiració us fa fer interiorment un garbuix, perquè arribeu a no saber què us plau més: si el paisatge o bé el gust amb què ha estat performat.

Hi ha, però, una altra manera d'estimar la terra nostra. També activa, però totalment desinteressada, platònica. La genera la sola contemplació del paisatge. Es aquella amor de la natura per la natura que senten l'excursionista i el passejant, la qual és pur gaudi de l'espectacle. Gaudi que el paisatgista converteix en acció en transportar allò —80→ una fantasia xovinista, ni és que vegem visions, sinó tot el contrari. Es que sabem veure-hi precisament allò que hi ha de bo. Es que veiem i copsem exactament allò que els nostres ulls han mirat. Es que mirem i veiem. Per això Coromines defineix que «el paisatge és tot el món exterior que ens entra a l'ànima i la fecunda per l'avidesa dels sentits». I és pel fet d'aquesta rara gràcia del nostre mirar que Unamuno va dir que ens ofegava l'estètica i que Coromines afirma que «el català és el grec d'Occident, i concep i estima la naturalesa amb aqueixa dispersió pagana que el catolicisme romà ha conservat gelosament sota els bolquers d'un monoteisme semític».

Però, tant com la llum amb les seves gradacions i els seus clar-obscurs, allò que dóna qualitat al paisatge català és, també, la forma en les seves dues accepcions: geomètrica i geogràfica. Marcel Chevalier afirma que «tots els paisatges són geològics i geogràfics» i -cal sobreentendre- geomètrics, perquè la diversitat i el conjunt de les figures geomètriques és, després de la lluminositat, la seva més alta valor. I és per raó d'aquesta concurrència geomètrica que Catalunya resulta físicament vària. No és pas una terra plana i llisa com una past, sense alts ni baixos, sense una escenografia variada, on la vista se us cansi de tant de mirar i de veure sempre el mateix panorama. Ni és tampoc un terror abrupte on el tirat costerut us trenqui el respir i us deixi capolats. Diríeu que el seny ho ha tot ben partit i repartit i, per això, la nostra terra és sinuosa, trencada, sense planes massa gans. Aquestes -que vénen a ocupar tan sols —81→ una tercera part de la seva superfície total- no sempre són ben bé planes del tot: són planes en un sentit molt relatiu. La més extensa de totes és la de l'Urgell; les altres, varien molt. En general, plans i serres, valls i comes diríeu que formen un entreteixit -frec a frec de la mar o dels pics muntanyanes- que fa que l'horitzó sigui sempre limitat, i desigual, i múltiple. I, encara, tota aquesta trama és fistonejada pel mar i voraviuada pels nostres rius, sota un firmament que us eixorba.

Terra, mar i cel són els tres elements cabdals del nostre paisatge. La terra, sensual, té aquella gràcia genuïnament femenina d'aparèixer-se'ns a cada moment amb un encís renovat. El mar, garneu, adés blau, glauc, argentat o plumbós, adés mat o llampurnejant, acarona dòcilment la nostra costa, hi juga i li ofrena randes d'escuma albíssima, fa d'espill del nostre cel i sap cormoure'ns amb la seva gamma de tons, i, només de tard en tard, en un cop de geni, s'abraona damunt la terra enamoriscada, enfutimat, tot bramulant i se les dóna per destruir i arrossegar tot el que troba al seu pas. El cel, fins ara inabastable, se'ns afigura, de dia, bell i clar, d'una transparència única i d'una blavor canviant; de nit, el solem veure clafert d'estels que tenen un guspireig d'eternitat. Per això Rovira i Virgili diu que «la muntanya i la mar han fet Catalunya, han fet els catalans».

La conjunció de la forma i del color posa de manifest la varietat del nostre paisatge, per virtut de la qual cada contrada ve a ésser un petit món, diferent del tot de la del costat, i fins i tot cada poble, perquè les característiques pròpies són prou —82→ acusades per influir en la vegetació i en el tarannà de la gent i fer-vos perdre la noció d'adotzenament i de despersonalització. Per aquesta raó, cada comarca ha esdevingut una unitat natural. Tant és així que Santamaria pregunta: «¿No és un fet cert que cada clap de terra respira una música distinta?». I, tot seguit, amb aquella gràcia seva, associa el Camp de Tarragona a Beethoven; la Costa de Llevant -de Badalona a Malgrat-, a Mozart, i -de Malgrat per amunt- a Chopin; l'Empordà, a Schubert; la plana de Vic, a Bach; la Garrotxa, a Schumman; el Pirineu lleidetà, a Wagner; el Pallars, a Strauss; les muntanyes de Prades, a Stravinsky, Sibelius, Borodine...

Tot és en el nostre paisatge tan ponderat i tan harmònic, que si dic que la terra d'on som fills és el rostre de la pàtria, intuïm una pàtria bella, per què la sola beutat del rostre ja us sorprèn. I ací sí que intervé el cop d'ull, el qual, de bell antuvi, fa simpàtic o repulsiu, plaent o desplaent un paisatge, perquè, com diu Santamaria, «una fesomia -i un paisatge també n'és- malgrat la materialitat dels trets que la componen, és la cosa més immaterial del nostre ésser, l'aura de l'ànima, la resplendor de la llum o la negror de la fosca que ens surt de dintre». Només en aquest sentit podem admetre que el paisatge sigui un estat d'ànim.

Si el nostre paisatge natural enamora i atrau l'home, cal reconèixer que aquest, pel seu costat, no s'ha pas limitat a contemplar-lo embadalit ni a lloar-lo en vers o en prosa, ni a transportar-ne la forma i el color a les teles: se les ha donades per retocar-lo poc o molt, amb més o menys traça, amb —83→ major o menor enginy. I ja me'l teniu tergiversant-li i

descobrint-li els ocres, canviant-li de lloc els verds i corregint-ne l'escalat, destriant-li els tons i alterant-li l'estructura dels indrets que més li han abellit. I tot això, no pas per cap preocupació estètica, no pas per lluir-s'hi, sinó per interès, per necessitat.

Relativament petita com és Catalunya, per a poder-ne viure, els catalans, en comptes d'empescar-se teories a dreta llei capcioses per tal d'aconseguir l'eixamplament de l'àrea territorial, van emprendre una lluita persistent per a aprofitar-la. I, amb enginy i amb treball, el pagès ha batut, centúria rera centúria, l'ermot terra enllà i muntanya amunt i ha fet propícies les condicions agrícoles adverses. I aquesta expansió dels conreus ha humanitzat la Natura, per tal com l'ha convertida en col·laboradora de l'home i, per efecte d'aquesta transformació, Catalunya ha esdevingut pròspera, perquè cada vegada ha estat posada en valor una major extensió de terrenys i ha estat donada una major varietat als cultius. I planes i pendents, muntanyes i terres baixes, costes i deltes han estat afaïçonades amb amor i tenacitat mitjançant feixes sobreposades, sostingudes per marges de paret seca, o bé han estat fecundades mitjançant la canalització. I teniu que la terra, dòcil, ha remunerat amplament la tasca de l'home. Vet ací perquè, així com els geòlegs, en observar un paisatge, copsen tot seguit el pas dels temps, els agricultors hi endevinen, totjust les lluquen, la productivitat, el rendiment i, rera d'això, la bona o mala orientació econòmica de qui mena la terra. Vet ací, també, —84→ perquè Rovira i Virgili ha dit, amb tota la raó, que «si l'artigador de l'erm i el llenyataire del bosc conquisten per la força de les armes, el pagès que conrea els regadius conquista per la força de la intel·ligència».

I observeu que allà on l'agricultura no pot explotar el terror, la ramaderia aprofita els prats naturals, de tal manera que, així com a les regions agrícoles ella complementa l'esforç camperol, a les regions seques i ermes, en canvi, la ramaderia esdevé la clau de volta de la vida rural.

Hi ha una altra riquesa en el nostre sòl: la hidràulica. Així com la muntanya és un poder hieràtic que, com ha dit Santamaria, és, d'una banda, «l'expressió més sensible de l'imperi, de la força, de la violència» i, «ahora, la personificació bàrbara i dura de la nacionalitat», i, d'altra banda, ha esdevingut «un cos místic i oblatiu», voltat «de melodies, de misteri, de poesia i d'anhels sobrenaturals»; així com el mar és símbol i vehicle de la riquesa i suscita també llegendes i misteri, els rius són un poder dinàmic i, tot i ésser juganers i renouers, xirois i geniüts, personifiquen el treball indefallible. Ells tenen un paper cabdal en la creació de la nostra puixança agrícola i de la nostra potencialitat industrial. Per ells, Catalunya és rica i plena, gaia i polida. I la mar, amorosa i insaciable, els espera i els espera, i veu com s'arrauleixen, moixos, a flor d'aigua, com penedits de deixar per a sempre aquell bé-de-Déu d'hortes i de timbes, de boscúries i de vinyars, de camps i de poblats de la nostra terra mare.

Si la contemplació d'aquesta com a paisatge —85→ ens en fa enamorats seus, la de la nostra terra com a riquesa ens fa avars, i d'ací que tinguem tendència a disputar-nos per a posseir-la. En canvi, quan la considerem la nostra llar comuna, ens unim tant per a admirar-la com per a defensar-la de les bursades alienes.

Aquest sentit de llar és tan remot com l'home mateix. Així que ell petja Catalunya, ja hi cerca soplug en les hores de repòs. I, malfiat, per a conjurar els perills, s'encastella a la muntanya, a la recerca de cavitats naturals adients per a resguardar-se i, si no n'hi troba, basteix en llocs assolellats i de bella vista balmes i cabanes per al seu recés, i és així com l'home rodamón s'inicia lentament en la vida sedentària i en la contemplació de la bellesa i l'aprofitament de la terra.

D'aquesta reculada vida casolana, tan rudimentària, tenim els testimonis irrecusables de la Balma del Fossar Vell, al Capelló de Capellades, el Cau de les Goges, a Sant Julià de Ramis, i la Vora Gran d'en Carreres, a Serinyà.

Vé un moment en què l'home, o bé perquè havia migperdut la por, o bé perquè havia intuït les grans possibilitats de l'explotació de la terra que tenia davant dels ulls, o bé perquè s'havia cansat d'arraular-se per les coves i les cabanes i volia viure amb més confort, o aneu a saber perquè, surt del cor de la terra i emprèn coratjosament l'aventura de poblar i urbanitzar tot el que està desert, s'avesa al conreu de la terra i aprèn de gustar l'encís de reposar en una llar acollidora, de parets més dretes que les de les coves i més segures que les de les cabanes, i amb un sostre més alt i més ample. Es així com va néixer la

casa, la qual, de mera cavitat —86→ muntanyana que era als inicis, va anar esdevenint, a través de la seva lenta ascensió -paral·lela de la de l'home- un estatge abellidor, il·luminat de mica en mica amb més i més finestres, finestrals i balcons, i enriolat de tons cada cop més clars; adés feta de fang, adés de pedra, adés de maons, adés de ciment armat, segons la prosperitat de l'època o de la família. I, amb la casa, sorgí i es desenvolupà l'arquitectura, que és l'art de donar forma adient i estructura sòlida i bella a l'habitació humana, d'acord amb les exigències de cada indret i amb les possibilitats i les necessitats de cada família.

Per aquesta raó, Puig i Cadafalch remarca «el temple, de vegades, és obra d'art estranger: la casa catalana és art nacional, com sortit de la pròpia terra». D'ací que, gran o xica, de ciutat o de poble, rural o urbana, senyorívola o humil, burgesa o menestral, aïllada o d'agrupament, de pedra o de ciment, d'estiueig o d'hivernada, masia o palau, la casa catalana sempre té un aire tot nostre. I és que és producte de generacions i generacions de catalans.

Les nostres antigues Constitucions estatuïen que «la casa catalana, és el fonament de les llibertats i el seguríssim refugi dels catalans», motiu pel qual la fan inviolable en tot sentit, i estipulaven que aquell que hi entrava sense permís incorria en dos delictes: un de privat -d'injúria al cap de casa- i un altre de públic -de violació de la *pau i treva* o sigui alteració de l'ordre-. I és perquè no tan sols era habitacle, sinó també llar. Per això, l'antiga casa catalana no tan sols aplegava tres o quatre generacions en línia recta, sinó també els afins (oncles —87→ i cosins) i fins i tot aquells servents i fills de servents que coadjuvaven a les tasques i a la prosperitat de la família. Així era com esdevenia casa pairal.

Tantost assoleix aquest benestar, l'home invoca l'ajut de'ls seus semblants i la protecció dels poders divinals per a la defensa de la seva vida nova. I sorgeixen els mites casolans i la devoció pública, amb els ritus consegüents. I vet ací que neixen, les torres i els castells, les ermites i els monestirs, els temples i els palaus, les fortificacions i els monuments commemoratius. Torre, castell i palau marquen en la història tres etapes de l'evolució del poder material, mentre que ermita, monestir i catedral assenyalen les tres etapes del procés evolutiu del poder sobrenatural.

La torre era l'element de primera línia, rústec i coratjós, amatent i prompte. De vegades, era un cilindre matusser, sol i vern, amb aires de franc tirador; d'altres, formava part cabdal del castell, de la masia o del poblat; sempre era testimoni de lluita i signe de protecció. El castell era el símbol ferreny i ostensible de la propietat i de l'autoritat; era poder feudal i alhora avançada nacional; era soplug i empara de tota la rodalia en cas de perill, i per això tenia un cert caràcter col·lectiu; però, sovint també era abús de poder i anava contra la llibertat dels seus protegits. Talaies, guaites, guàrdies, guardioles, espills, espiells, miralles, torres, forces, roques i castells coronen els cimalls de la nostra terra i els guarneixen en senyal de possessió i de protecció. Al volt seu, s'escampaven, muntanya avall i plana enllà, els masos i els llogarrets, aqueferats i riolers, submisos i confiats, fets —88→ els ulls en la força encimada que havia de vetllar per ells. El palau era, per contra, un element ciutadà, polític, engallat, senyor, despullat de tot aire guerrer. La sumptuositat -austera o profusa- hi substituïa tota fortificació, els seus carreus en proclamaven la riquesa i la seva decoració, més aviat sòbria, en magnificava el senyoriu; d'ací que irradiés autoritat més per la seva pareença imponent que per la seva fortalesa efectiva.

L'ermita era el parí de la torre, i li disputava l'encimbellament. Humil i sense pretensió, com ella, tenia un deix, per bé que rústec, tot dolç, inefable, que predisposava a l'efusió espiritual. Com la torre i el castell, suggeria la idea de protecció, però de mena immaterial, generosa, ecumènica. Per això era refugi, i preguera, i esperança. I és que no estava mai vinculada a cap feu, i al revés de la torre i del castell, no guaitava terra endins o mar enllà, sinó dret al cel. El monestir era la rèplica ferrenya de l'ermita, tal com el castell ho era de la torre. Implicava senyoria i disciplina, austeritat i contenció, i era rusc feiner i recés espiritual, centre de colonització i fogar de cultura, poder feudal i avançada cristiana. Com el castell, actuà de força aglutinant en l'hora greu de la Reconquesta i impulsà el poblament i l'artigament de la nostra terra depauperada. Per aquesta raó, sovint tenia al seu entorn masos i poblats renouers que li eren feudataris i, de vegades, havia comès, com el castell, actes abusius. La catedral, en canvi, vé a ésser l'equivalent del palau, per tal com significava la superació de l'ermita i de l'església en grandària, en riquesa i en majestat. Les línies de la seva arquitectura li donen una severa magnificència corprenedora. —89→ La bellesa de la seva estructura i la seva pompa íntima susciten una pregona admiració estètica que sol fondre's amb la devoció inspirada per les imatges que hi són venerades. Té, però, un sentit popular que mai no tenia el palau senyorial, per tal com sol ésser l'obra secular de la comunitat de fidels d'una ciutat o d'un país i és, per tant, el testimoni perdurable de llur fe.

Poc a poc, a l'empara d'aquests elements de defensa, la nostra gent va donar una fesomia a la seva vida social. Llavors agrupa la casa i crea el poblat, el qual, al seu torn, evoluciona poc a poc i de miser llogarret esdevé vila i ciutat. I la ciutat catalana -en el doble sentit material i espiritual- culmina en Barcelona. En el període comtal, un conjunt de factors converteixen aquesta ciutat en el centre de la nacionalitat incipient, i, en la nostra època nacional, esdevé per a sempre més el cap i casal de Catalunya, la torre mestra del Principat, la pàtria comuna dels catalans, com li diuen. I en el córrer dels anys i dels segles ella és tothora nord i guia de la nostra gent, germana gran de les altres poblacions catalanes; ajut i refugi en les hores de perill; seny i voluntat, en les de decisió; glavi i fermesa, en les de lluita; bullícia i gallardet, en les de joia; clam i gest, en les d'opressió; incentiu i esforç, en les de treball; gràcia i majestat, en les de glòria; far i monjoia, en les de puixança; tothora motlle i gresol de la nacionalitat, resum i lluïssor de Catalunya.

Barcelona! Mar i muntanya, obrador i repòs, afany i assossec, plor i rialla, pudibundesa i frivolitat, pregària i reneç, aristocràcia i menestralia, burgesia i proletariat, presumpció i bonhomia, —90→ mesura i disbauxa, magnanimitat i gasiveria, intel·lecte i muscle, enginy i traça, passió i calma, cor i cervell, rauxa i tenacitat, gallardia i gemec, serenor i desfici, senyoriu i esqueixament, localisme i cosmopolitisme, teia i argamassa, indiferència i curiositat. Barcelona! complexa, contradictòria, civil, humana, espectacular. Si Empòrion era la ciutat magna dels focis a Catalunya, i Tarraco la dels romans, i Tortosa la dels sarraïns, tu, Barcelona, has estat i ets la ciutat magna dels catalans, la urbs autènticament nostra, la capital. Per aquesta raó, en l'època nacional, tenies ciutats i viles com a «carrers i membres» teus i els prestaves suport contra els perills externs i els interns; per això, en els temps contemporanis, totes les altres viles i ciutats s'han emmirallat en tu en la tasca ingent del nostre progrés material i espiritual. Per tot plegat, escau de dir-te, amb Maragall:

«Barcelona!, i amb tos pecats, nostra! nostra!
Barcelona nostra! la gran encisera!».

I és que, tot i que Palma sigui la ciutat àuria; Tarragona la ciutat mediterrània per antonomàsia; Vic, l'espiritual; Lleida, l'agrícola; Reus, la mercantil; Girona, la feudal; i Terrassa i Sabadell, les industrials; tot i que València la Gran -com en deia el nostre Eiximenis- hagi estat anomenada l'*Atenes catalana*, Barcelona es l'*alma mater*, la ciutat de les nostres ciutats; perquè, tal com deia el Pare Miquel d'Esplugues, «sense Barcelona ni *seriem* de fet, ni ningú no ens tindria per res».

Vet ací explicat com, en fiançar i estendre el sentit de llar damunt la nostra terra, la nostra gent va entrelligar-s'hi més i més. Fixeu-vos, si no, —91→ en els cognoms, molts dels quals suggereixen la idea de llar, i adés recorden l'origen llunyà de l'habitable -caus, cros, crosell, closes, esplugues, balmes, sitjar, boada, boïl-; adés n'evocuen l'evolució -cabana, cabanelles, guàrdia, guardiola, torres, mas, palau, sala, cases, caselles, castell, vila, vilar-; adés designen el nucli urbà o la contrada, d'on provenia originàriament una família -Guimerà, Garriga, Cervera, Girona, Figueres, Millàs, Vendrell, Foix, Penedès, Vallès, Pallars, Aran-; adés assenyalen indrets en general -vall, serra, camps, rius, riera, bosc, muntanya, serrat, prat, coromines, pla-; adés reporten el nom de muntanyes nostres -Montserrat, Montsec, Montellà, Montseny.

I, després d'haver ponderat la nostra terra com a paisatge, com a font de riquesa i com a llar, el cor em diu que us he posat a flor de llavi les gràcies infinites que ella té. Considereu la seva petitesa física, la seva diversitat encisera i el seu fecund connubi amb el mar i digueu-me: ¿d'on treu la nostra terra aquesta gran força seva que tant ens fa girar i girar com un penell en torn del seu nom gloriós, de la seva fetilleria captivadora i del seu record inesborrable? ¿D'on treu aquest gran poder seu, que ens afaïçona i ens fa uns al llarg de les centúries, per més que els temps passin, que les guerres l'assolin i que els seus fills l'afebleixin tant si n'emigren com si s'hi esbatussen a mort? «¿Quina mà d'home -preguntava Pau Piferrer- seria prou per a rompre el vincle filial que ens uneix a tu?».

Escolteu Maragall en el *Cant espiritual* quan demana:

—92→

«¿Amb quins altres sentits me'l fareu veure
 aquest cel blau damunt de les muntanyes,
 i el mar immens, i el sol que pertot brilla?
 Deu-me en aquests sentits l'eterna pau
 i no voldré més cel que aquest cel blau».

I encara:

«Tant se val! Aquest món, sia com sia,
 tan divers, tan extens, tan temporal;
 aquesta terra, amb tot el que s'hi cria,
 és ma pàtria, Senyor: ¿i no podria
 ésser també una pàtria celestial?».

I bé, aquesta Catalunya física -tan exalçada-, que és la conjunció reeixida de la mar, el pla i la muntanya, sota el blau dosser del nostre cel, és, com diu Santamaria, «la perennitat de la raça, perquè és pols dels nostres ossos, sang del nostre cos i aliment que ens assacia la nostra fam». Per aquesta raó, s'enllaça amb la Catalunya immortal, obra magna de les generacions catalanes, assaonada pels seus delers, amorosida de la dolça sentor de la nostra terra, que és història i ideal, continuïtat i cultura, que és indestructible, insubornable, inacallable i perennal, i la qual alena i alenarà en els catalans mentre la nostra terra sigui la claustra materna de la nostra bona gent.

—93→

△▽Premis extraordinaris de poesia

ACCÈSSIT A LA FLOR NATURAL

PRESENCIA INNOMBRABLE

D'Agustí Bartra

PREMI DEL CENTRE CATALÀ DE MONTEVIDEO